

OSMANCIK KOYUNBABA TÜRBESİ'NİN GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM VE YAPILACAK RESTORASYONU ÜZERİNE ÖNERİLER

The Change of Osmancık Koyunbaba Tomb and Suggestions on the Restoration to be Done

Cemal EKİN*

ÖZ

Koyunbaba Türbesi, özgünlüğünü günümüze kadar büyük oranda koruyamasa da II. Bayezit Döneminde (1481-1512) eklenen yapılarla yüklendiği zaviye işlevini 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatıldığı döneme kadar sürdürmüştür. Bu dönemde kadar somut kültürel mirasa ait mekanlarını önemli oranda korumasının yanında; türbe özelinde bu tarihten sonra da ziyaret yeri olma vasfını devam ettirmiştir. Böylece yöre belleğindeki somut olmayan kültürel miras yönünü günümüze kadar devam ettirerek kültürel hafızadaki yerini canlı tutabilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde etkin faaliyet gösteren tasavvufi zümrelerden; Abdal Murad, Postinpûş Baba, Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli), Şücaeddin Veli, Otman Baba ve Koyun Baba birer Kalenderî derviştir. Osmanlı sultanları, kendileriyle beraber fetih hareketlerine katılan bu dervişler için gerekli yardım ve desteği sağlayarak tekke, zaviye ve yerleşim yerleri ihdas etmişlerdir. Koyunbaba Zaviyesi bu anlayışın somut örneği olması nedeniyle önemlidir. Sonraki dönemlerde Koyunbaba Zaviyesi, zengin yapılarıyla tarihat külliyesi özelliğine has mekânlarını ne yazık ki koruyamamıştır. Kısmen başlayan ama devam ettirilemeyen kazıların sonuçları bugün mevcut olmayan mekanları tespit etmekten uzaktır. Bu kazıların devam ettirilmesi, diğer mekanların tespiti ve ayağa kaldırılması, külliyenin canlandırılması açısından elzemdir. Bu çalışmamızda Koyun Baba Külliyesi'nin geçirdiği değişim belgelenecek olası restorasyon projelerine rehberlik etmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Osmancık, Koyunbaba, zaviye, türbe, külliye.

ABSTRACT

Although Koyunbaba Tomb has not preserved its originality to a large extent until today, II. It continued its zawiya function, which was loaded with the buildings added in the Bayezid Period (1481-1512), until the period when the lodges and zawiya were closed in 1925. In addition to preserving the tangible cultural heritage sites to a great extent until this period; In particular, the tomb continued to be a place of visit

* Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, İskilip Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programı, Çorum/Türkiye. E-posta: ekincemal36@gmail.com. ORCID: 0000-0001-7059-2273.

after this date. Thus, it has been able to keep its place in the cultural memory alive by continuing the intangible cultural heritage aspect in the memory of the region until today. Among the mystical groups that were active in the establishment period of the Ottoman Empire; Abdal Murad, Postinpûş Baba, Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli), Şûcaeddin Veli, Otman Baba and Koyun Baba are Kalenderi dervishes. Ottoman sultans established lodges, lodges, and settlements by providing the necessary help and support for these dervishes who participated in the conquest movements with them. Koyunbaba zawiya is important because it is a concrete example of this understanding. In the following periods, the Koyunbaba zawiya unfortunately could not preserve its rich structures and its places peculiar to the cult complex. The results of the excavations, which were partially started but not continued, are far from detecting the places that do not exist today. The continuation of these excavations, the detection and restoration of other places are essential for the revitalization of the complex. In this study, it is aimed to guide the possible restoration projects by documenting the transformation of Koyun Baba complex.

Keywords: Osmancık, Koyunbaba, zawiya, tomb, complex.

Giriş

22 Haziran 2021 ve 7 Eylül 2021 tarihlerinde yerinde incelemelerde bulunduğumuz Koyunbaba Türbesi, Çorum ilinin 59 km kuzeyindeki Osmancık ilçe merkezinin kuzeybatısında ve İstanbul yolu üzerindeki Arafat Tepe-Hıdırlık Mevkii olarak bilinen yerdedir.¹ Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden kolonizatör Türk dervişlerinden (Barkan, 1942: 198; Çıplak, 2001: 11; Erkoç, 2015: 548) ve bir Kalenderi dervişi olan Koyun Baba'nın kurduğu zaviyesi ise 16. yüzyılda Kalenderiliği temsil eden belli başlı zaviyelerdendir (Ocak, 2017: 10, 190, 202). Velayetnamesinde anlatılan bir rivayete göre müritlerinden biri Koyun Baba'ya, "Erenler Şahı, sizler dâr-ı fenadan intikal edincek mezarınızı ne yerde ihya idelim?" sorusuna Koyun Baba, gelin göstereyim diyerek Osmancık'ın kuzeyine götürerek günümüzde türbenin bulunduğu yeri asası ile işaretler ve türbesinin kagir yapılmasını Mahmud Dede adlı müridine bildirir (Doğanbaş, 2015: 37).

Yapı, Koyunbaba Mahallesi Ömer Derindere Bulvarı üzerinde 30 pafta, 74 ada, 7 parselinde bulunmaktadır. Çevresine göre yüksekçe konumdaki Arafat Tepe'deki türbe çevre duvarı ile sınırlanmış olup güneydeki anıtsal ve kemerli giriş kapısı ile avluya girilmektedir. Avlunun doğusunda sekizgen türbe, batısında günümüzde cami olarak işlevlendirilmiş ve kuzey-

---

¹ Koyunbaba Türbesi, Kültür Bakanlığına bağlı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 19/06/1981 tarih ve A-2940 numara ile tescil edilmiştir.

güney yönde dikdörtgen aşevi (imaret), aşevinin batı duvarının güneyine bitişik ve daha küçük ölçülerdeki fırın ile aşevinin batısında günümüze temel seviyesinde ulaşmış mekân kalıntıları bulunmaktadır. Bu kalıntılardan daha güneyde yer alan ve kareye yakın planlı mekân meydan evine işaret etmektedir. Meydan evlerinde görülen kırlangıç tavan örtüsüne geçişe uygun düşen, kareye yakın planlı bu kalıntının meydan evine ait olabileceğini ileri sürebiliriz. Yapılacak araştırma kazıları sonucunda bu mekânlar hakkında daha kesin verilere ulaşmak mümkün olacaktır. Türbenin güney duvarına bitişik doğu-batı yönde dikdörtgen ve güneyinde revaklarıyla inşa edilmiş mekanlar, güneybatısına altıgen şadırvan ile avlunun kuzeyine inşa edilmiş doğu-batı yönde dikdörtgen ve niteliksiz bir mekan (1985 sonrası onarımında inşa edilmiş kurban kesme - adak - pişirme mekanı) daha yer almaktadır.

Tarihlendirme

15. yüzyılda yaşamış olan Koyun Baba hakkındaki bilgiler, 16. yüzyılda yazılan *Velâyetnâme-i Koyun Baba* adlı anonim esere dayanır. Koyun Baba, Bursa ve çevresinde başlayan faaliyetlerini Osmançık'ta zaviye kurarak sürdürmüştür (Yüksel, 1983: 358; Çıplak, 2001: 13; Şahin, 2002: 229). Yapıda iki ayrı kitabe bulunmaktadır. Günümüzde Çorum Müzesi'nde bulunan 69x79 cm ölçülerindeki mermer inşa kitabesi türbeye aittir. Çorum Müzesi'nde bulunan Koyunbaba Türbesi'ne ait kitabeden; hicri 23 Muharrem 873'te (miladi 13 Ağustos 1468) Osmançık'ta vefat etmiştir. Adı geçen kitabeden türbenin hicri 874 (miladi 1469) yılında inşa edildiği öğrenilmektedir.

Yegülüz zeliülü aliyüü elim	Sultan Koyunbaba Rahmetullahı	Tarihu sahibu's sudar elfiye
Ala külli şey'in kadir halim	Fetarihu hazel aliyüü alim	Bî tevkîti mevlah selim bin
Ala külli şey'in kadir halim (Daire şeklinde beş defa tekrarlıyor)	Ala külli şey'in kadir halim (Daire şeklinde beş defa tekrarlıyor)	Tarih-i el kubbesi'se efilha ve se'ne ve sermâine
Mislahet'i baki lem yesna'	Mezneti's sureti's me'âniha Sureti'n damminet me'âniha	Kubbeti'sürümînet mebanîha
Allahu halede sehnün banîha	Sarc tarihî hadi'ne Sarc tarihü hazîhil bak'ahu	Ma ra'yü'n nasü Nalve sanîha

تاریخ صاحب الصدور والقیه بقول الذلیل العلیل الایم سلطان قیون بابا رحمة الله
یتوقت مولایه بن سلیم
عل کل شی قنیر حکیم
فتاریخ بعل العمل العلیم
تاریخ القبر سنة اربع و سبعین و ثمانمائة و اربع (٨٧٤)
٢٥
عل کل قنیر حکیم
محمد
تاریخ قیون بابا سنة ثمان و سبعین و اربع (٨٧٤)

ثبتت فہ میابہا
جازی الناس بنحواتیها
مثلا البانی لم یضع
خلد الله بیتم بابہا
ضممت صورة معانیها
صار تاریخ هذه القیعه

Görsel 1. Koyunbaba Türbesine ait kitabe metni ve kitabenin çeviriyazımı (İlter, 2002: 546; Köseoğlu, 1938: 156).

İkinci kitabe Koyun Baba Türbesinin avlu kapısının üzerindeki kitabedir. İki satırdan oluşan beyaz mermer kitabe aşağıdadır.

آستان حضرت قویون بابا-یایلوب اتدی مشرف جونک رن؟
تا مورخ بو مبارک باب جون-سویلدی تاریخ باب طلاب

Âsitane-i hazret-i Koyun Baba yapılup müşerref cevrinin
[Koyun Baba hazretlerinin türbesi yapılarak onurlandırıldı]
Tâ müverrih bu mübarak bâb-çün söyledi târih-i bâb-ı zilâl.
[Tarihçi bu mübarek yapı için Öğrenciler Şeyhi'nin tarihini söyledi].²

Mevcut türbe kitabesinden 1468'de vefat eden Koyun Baba'nın mezarının üzerine 1469 yılında türbe inşa edildiğini öğrenmekteyiz. Yaşadığı devirde Koyun Baba'nın Fatih Sultan Mehmet'in padişahlık, II. Bayezit'in şehzadelikleri dönemlerinde onlardan itibar ve saygı gördüğü anlaşılmaktadır.³ Nitekim Evliya Çelebi'ye göre Koyun Baba, Kadir gecesi II. Bayezit'in rüyasına girerek telkinde bulunduğu için kabri üzerine kubbeden başka, mescid, meydan evi, imaret (dar'üt-taam ve dar'üz-ziyafe), mihmansaray (ayende ve revende için), derviş hücreleri ile mutfak ve kiler yaptırmış ve üzerlerini de kurşun ile örttürmüştür (Evliya Çelebi, 1999: 94). Ne yazık ki 1469'da inşa edilen kagir mezar veya türbenin biçimi hakkında bir iddiada bulunmak bugün için mümkün görünmemektedir. Ancak II. Bayezit döneminde türbe ile yukarıda sayılan mekanların inşa edildiğini, mevcut türbe kitabesindeki "âsitane"⁴ vurgusunu da dikkate alırsak türbenin yapılan ilavelerle 1481-1512 yılları arasında, "Koyunbaba Zaviyesine" dönüştüğünü ileri sürebiliriz.⁵

² İtler'den (2002: 546) aldığımız bu çeviride herhangi bir tarih verilmez. Bu kitabe için Erkoç ve Tosun, hicri 963 (miladi 1555) tarihini verirken (URL-2), çeviriyazımını "Âsitane-i hazret-i Koyun Baba yapılup etti müşerref cevrinin / Tâ müverrih bu mübarak bâb-çün söyledi târih-i bâb-ı zilâl." olarak veren Gürel, "bâb-ı zilâl" ifadesinin hicri 963 (miladi 1588) olarak vermektedir (1991: 163). Kanımızca Gürel hicri 963'ü miladiye çevirirken sehven 1555-6 yerine 1588 yazmış olmalıdır.

³ Her ne kadar Koyun Baba köprüsünün yapımında Fatih'ten söz aldığına dair rivayetler bulunsa da gerek köprü'nün gerek Koyunbaba Zaviyesinin II. Bayezit döneminde inşasının gerçekleşmesi II. Bayezit'in Amasya'daki şehzadeliliği döneminde (1455'ten 1481'e kadar.) Koyunbaba ile kurduğu teması daha gerçekçi görünmektedir.

⁴ Osmanlı dönemi tarikat yapıları "gülşenihane, kadirîhane, kalenderhane ve mevlevîhane" yapının belirli bir tarikata ya da zümreye aidiyeti, "âsitâne" ve "zaviye" ise yapıların bağlı buldukları tarikat içindeki statülerini belirler. Belirli bir tarikatın/tarikat kolunun merkezi olan âsitâneler, genellikle tarikat kurucularının türbelerini barındırdığından "pîr evi/pîr makamı/huzur-u pîr" sıfatını da taşırlar. Zaviyeler ise âsitânelere bağımlı tarikat tesisleridir (Tanman, 2002: 485-487).

⁵ *İslam Ansiklopedisi*'nin "âsitane" maddesine göre, Farsçada "kapı eşiği, kapı dibi, eşik yanı" anlamlarındaki "âstan" kelimesinden türetilmiştir. Türkçede "âstâne" veya "âsitâne" olarak söylenen-bilinen yapılar Osmanlı Döneminde bir tarikatın veya kolunun merkezi olan tam teşekküllü tekkeler için kullanılmıştır. Tanman'a göre; genellikle tarikat merkezi veya tarikat

Mimari Tanıtım

Osmancık'ın kuzeyindeki Arafat Tepesi olarak bilinen yerin batısındaki küçük tepe üzerinde yer alan Koyunbaba Türbesi, tepeyi kuşatan avlunun doğusundadır. Türbeye avlu duvarının güneyinde, 6 basamaklı merdivenle çıkılan anıtsal taç kapıdan girilmektedir. Avlunun batısında yer alan ve kuzey-güney yönde dikdörtgen yapı günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Bu yapının batıdaki duvarının güneyine bitişik haldeki kuzey-güney yönde dikdörtgen ve iki kubbesi olan yapı ile birlikte düşünüldüğünde bugün cami olarak kullanılan yapı aşevi, batı duvarındaki yapı ise eldeki fırın tabanlarına ait fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla fırın olmalıdır. 1826 yılında II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kapatması sonrası Bektaşî tekkelerinin de kapatılması/devredilmesinin etkileri Koyunbaba Zaviyesini daha geç dönemlerde de olsa etkilemiştir. 1876 tarihine ait arşiv kayıtlarından o dönemlerde Kastamonu vilayetine bağlı Osmancık kazasındaki Koyun Baba Zaviyesinin vakıf gelirleri, tamiri ve zaviyedarlığı konularını içeren bir belgeden, "Koyun Baba Tekkesinin meşihat ve zâviyedarlık cihetlerinin vefat eden Osmancık kazası müftüsü Ali Şemseddin Efendi'nin mirasçıları Hafız Mehmet Sait, Ali Rıza ibn Şeyh Şemseddin ve Ömer Fevzi veled-i Şemseddin Efendilerin uhdelerinde" olduğu anlaşılmaktadır (Belge-1).⁶ Aynı belgesinin devamında belli ki Koyunbaba Zaviyesinden gelen onarım talebine istinaden yapılan başvuru üzerine zaviyeden, yapıların ne durumda olduğu, harap veya tamire muhtaç olup olmadığı hususlarının araştırılıp ne kadar maliyetle tamir etti-

---

kolunun kurucusu mutasavvıfların türbelerini barındırdıkları için âsitânelere "pîr evi, makâm-ı pîr, huzûr-ı pîr, âsitâne-i pîr" gibi adlar verilmektedir (Tanman, 2002: 485-487).

⁶ "Kastamonî vilâyetine mülhak Osmancık kazasında vâki' Koyun Baba dergâh-ı şerifinin hâsılât-ı vakfiyesiyle ta'mîri ve zâviyedarlığın uhdesine tevcihi hakkında 16 Cemâziye'l-ahir sene 93 (9 Haziran 1876) târihi ve yirmi numarası ile şûrâ-yı devlet riyâset-i celîlesinden gelân tezkereye cevâb müfâd-ı emr ve iş'âr-ı âlî-i cenâb-ı riyâsetpenâhîleri ve meb'ûs arzuhâl-i mü'eddâsı rehîni-î îkân-ı kemteri olub keyfiyet cihât idâresine havâle ile kuyûda mürâca'at ettirildikde kazâ-i mezkûrda Koyun Baba zâviyesinin vazife-i mu'ayyene ile meşihat ve zâviyedarlık cihetlerinin nisf hissesi seksân tarihiyle Hâfız Mehmed Sa'id ve Ali Rızâ ibn-i Şeyh Şemseddîn ve diğer nisf hissesi doksân tarihiyle Ömer Fevzî veled-i Şemseddîn Efendilerin başka başka berât ile uhdelerinde mukayyed olduğu ve bu misillü husûsâtın muharrerât-ı mahalliye üzerine tesviye-i îcâbı nizâmı iktizasından bulunduğu cihetle husûsu müsted'ânın mahalli meclis idâresince bi't-tahkîk tebeyyün idecek hâlde nizâmına tevfiikan bâ-mazbata iş'ârı ve dergâh-ı mezkûr harâb ve ta'mîre muhtaç ise bi'l-keşf kaç gurus masrafla tesviye olunabileceğini mübeyyin bir kıta defterinin bi't-tanzîm tesyârı hakkında mezkûr idâreden bâ-müzekkere vukû'bulân tebliğ mebni Kastamonu vilâyeti mutasarrıflığına ve evkâf muhasebeciliğine muharrerât-ı âcizî istâr ve tesyâr kılınmağın cevabı derûnunda icrâ-yı îcâbına mübâderet olunacağı derkâr bulunmuş olmağla olbâbda ve her hâlde. 27 Şevvâl sene 93 (15 Kasım 1876) tarihiyle yazılmıştır."

rilebileceği bilgisi istenmiştir. Bu itibarla sözü edilen tarihte zaviyedeki yapıların tamirine ihtiyacın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen 1876 tarihli belgeden sonra 1897 tarihli başka bir arşiv belgesinde zaviyedeki meydan evinin yerine mescit inşasının gerçekleşmiş olduğunu ve Ömer Fevzi Efendi'nin inşa ettirdiği bu mescidin hitabet görevine atandığı anlaşılmaktadır (Belge-2).⁷

30 Kasım 1925 yılına gelindiğinde ise “Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması” kararı 13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak 677 sayılı kanun ile uygulamaya konmuştur. Gürel ve Başaran’a göre bu dönemde türbe dışındaki diğer binalar yıktırılmış, bu binaların yapı taşları ise Çorum Devlet Hastanesinin inşaatında kullanılmıştır (Başaran, 1974: 47; Gürel, 1991: 165). 1950 yılına gelindiğinde ise çeşitli etkenlerle bakımsız durumdaki türbenin onarım geçirdiğini, bu dönemde türbenin külâh kısmının mozaik ile sıvandığı (Belge-5; Gürel, 1991: 165), bu haldeki kullanımının ise 1987 yılına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. 1962 yılında Osmaniye Turizm Derneği tarafından türbeye su getirildiği, şadırvan yapıldığı ve etrafının ağaçlandırıldığı, sonrasında ise türbenin bakımından sorumlu görevli için iki odalı bir bina ve tuvaletler yapıldığı anlaşılmaktadır (Gürel, 1991: 165). 1985 yılındaki restorasyonlarda türbenin revaklı mekanları ve tuvaletler kaldırılmış, türbe külâhı kurşunla kaplanmış ve bu dönemde günümüze ulaşan şadırvan yenilenmiştir (Gürel 1991: 166). Ancak Gürel’in 1985 dediği yıl eldeki belgelere göre 1987 olmalıdır (Belge-3; Belge-4). 1987’de başlayan bir dizi onarımda türbe külâhının bugünkü haline 1988 yılında kurşunla kaplanarak ulaştığı anlaşılmaktadır. Türbe kapısının önündeki mekanların 1988’de yıktırılıp 6 yıl bu haliyle kullanıldıktan sonra 1994’te yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır (Belge-6). Aynı belgede türbenin 1940’lı yıllarda büyük oranda yıkıldığı için sekizgen formuna uygun tamamen yenilendiği bildirilmektedir (Belge-6).⁸

⁷ “Teddîkât-ı kaydiyye lede’l-icrâ Osmaniye kasabasında Koyun Baba dergâh-ı şerîf zikir meydânı üzerine dergâh-ı mezkûr şeyhi Ömer Fevzi Efendi ibn Eşşeyh Hâfız Ali Şemseddin Efendi’nin müceddeden binâ ve inşâ eylediği mescid-i şerîf için bâni-i mumâileyh bir bâb asiyyâbı vakfı gallesinden almak üzere senevî iki yüz gurus hitâbet ciheti 7 Zilhicce sene 1303 (6 Eylül 1886) tarihinde bâni-i mumâileyh Ömer Fevzi Efendi’ye tevcih olunduğu mübeyyin berât-ı âlî verildiği kayden anlaşılmış olmağla evvel emirde derûn-ı mazbatada muharrer Ahmed Hilmi Efendi uhdesine cihet-i tevcihde beratı olup olmadığı dâ’ire-i askeriyeden beyân olunmak lâzım gelür fi 19 Mayıs sene 1313 (31 Mayıs 1897) yazılmıştır.”

⁸ Yaptığımız araştırmada 21 Kasım 1942’deki 5.5 şiddetindeki Osmaniye depreminde 7 can kaybı ve 448 hasarlı bina tespit edilmiştir (URL-1). Osmaniye’nin de etkilendiği 1943’te meydana gelen 7,2 şiddetindeki 26 Kasım 1943 tarihli Tosya-Lâdik depreminde Kastamonu ve çevresinde özellikle de Tosya’da etkili olmak üzere; 2300’e yakın insan vefat etmiş, 6.534 bina tamamen yıkılmış, 1.172 bina da kısmen harap olmuştur (Çelebi, 2021). Bize göre Koyunbaba Zaviyesi

Avlunun batısında yer alan ve geçmişte aşevi olarak kullanılmış ama üst örtüsü ve duvarları kısmen yıkılmış yapıyla bitişik ve fırın olduğunu düşündüğümüz yapı ise 1995 sonrası bugünkü haliyle ayağa kaldırılarak cami işlevi verilmiştir. Fakat bu işlev verilirken pek rastlanmayacak biçimde cami girişinin mihrap duvarından ve mekâna göre abartılı büyüklükteki minberin yanından verilmesi özensiz bir yaklaşım görüntüsü sergilemektedir.

Sekizgen planlı türbeye giriş güneyde yer alan yuvarlak kemerli kapı ile sağlanmaktadır. Bu kapıdan itibaren türbe cephelerinin eksenine birer sıra atlanarak yerleştirilmiş yuvarlak kemerli üç pencere bulunmaktadır. Türbe, dıştan konik (külâh), içten kubbelidir. Konik kısım kurşunla kaplanmış, saçak kısmı bir sıra düzgün kesme taşla çevrilmiştir. 1994'te türbe kapısının olduğu cepheye bitişik, ahşap çatıklı tuğla dolgulu teknikle inşa edilen, iki bölümlü, doğu-batı doğrultusundaki ek mekanlar ile bu mekanların güneyine revaklı ahşap bir giriş eklenmiştir. Kelebek çatılı, ahşap düz tavanlı bu mekanların revakları doğu ve batıda birer, güneyde üçer kemerlidir. Kemerleri taşıyan ahşap sütunlara oturtulan ters çevrilmiş devşirme sütun başlıkları, kaide olarak kullanılmıştır. Bu kaideler taş malzemeden yapılmış olup her biri farklı düzenlemelerden oluşmaktadır. Yapının günümüzde Çorum Müzesi'ndeki özgün kapısının yerine, birkaç kez değiştirilen çift kanatlı ahşap kapı yerleştirilmiştir. Andezit (Ankara Taşı) ve az miktarda alçı ve kum, kumtaşından inşa edilen türbede kabayonu, moloz ve düzgün kesme taşlar birlikte kullanılmıştır. Düzgün kesme taşlar -kararlı olmamakla birlikte- beden duvarlarının köşeleri ile kapı ve pencere kemerlerinde kullanılırken diğer kısımlarda farklı ölçülerde kabayonu ve moloz taş kullanılmıştır. Türbe duvarları ve kubbe içten alçı sıvalıdır. Türbe (içinde doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş ahşap sanduka yer almaktadır.

Süsleme

Koyunbaba Zaviyesine ait süslemeler türbenin Çorum Müzesi'ndeki özgün kapısı ve kitabesi ile avlu kapısı ve kitabesinde bulunmaktadır. Ahşap türbe kapısı çift kanatlı olup binilidir. Her bir kanat ortadaki daha büyük olmak üzere üçer tablalıdır. Ortalardaki tabla dikine, alt ve üstteki tablalar yatay dikdörtgendir. Edirnekari tekniğinde süslenmiş kanatların kırmızıya boyanmış orta tablalarında salbekli şemse motifi yer almaktadır. Gerek bu şemse motifi gerekse başlık, seren ve kuşaklar yüksek kabartma tekniğinde rumiler ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kapı binisi ise ahşap oyma tekni-

---

1942/1943 yıllarında büyük oranda depremden hasar görmüş, ancak sekizgen plan yapılan yenilemede korunmuş olmalıdır.

ğinde geometrik motiflerle süslüdür. Her iki kanadın alt tablalarında hat kabartma ile dualar, üst tablalarında ise bitkisel süslemeler kabartılmıştır. Kapıların kolları günümüze ulaşmamıştır.

Türbe kitabesi beyaz mermerden olup 69x79 cm ölçülerindedir. Kitabede yazılar farklı bir düzenlemeyle, kendi içinde kasetlere ayrılmış panolar içine yazılmıştır. Bu düzenlemede merkezde 30 cm çapındaki bir daire yer alırken (5) bu dairenin üstünde ve altında üçe bölünmüş 10 cm genişliğinde ikişer satır, yanlarında ise birer satırlık sülüs yazıların yerleşeceği dikdörtgen kasetler tasarlanmıştır. Merkezdeki daire içinde, stilize okların işaret ettiği yönlerde hareketi vurgulayacak şekilde beş kez tekrarlanan -beş kollu yıldız- benzer- farklı bir çarkifelek motifi oluşturulmuştur. Bu dairenin iki yanındaki dikdörtgen kasetler ile daire arasında kalan kısım bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Özgün duvarlarını kısmen koruyabilmiş mermer avlu kapısını içteki daha küçük olmak üzere iki sıra halinde çepeçevre kuşatan profilli bir düzenleme yer almaktadır. Renkli taş almasıklığı tekniğinde oluşturulan bindirmeli ve basık kemerli avlu kapısının üzerinde, alçak kabartma tekniği ile yazılmış iki satırlık sülüs kitabe yer almaktadır. Basık bindirmeli kemerin kilit taşına gül-bezek/gülçe motifi kabartılmış, kemer köşeliklerini kuşatan silme ile kilit taşının üstünde Tanrı'ya bağımlılığı sembolize eden düğümlü geçme oluşturulmuştur.

Değerlendirme

Koyunbaba Türbesi, özgünlüğünü büyük oranda koruyamasa da, II. Bayezit Döneminde (1481-1512) eklenen yapılarla yüklendiği “zaviye” işlevini 1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatıldığı döneme kadar kesintisiz sürdürmesi önemlidir. Hatta 1925 yılına kadar somut kültürel mirasa ait mekanlarını önemli oranda korumasının yanında; türbe özelinde bu tarihten sonra da ziyaret yeri olma vasfını sürdürerek yöre belleğinde somut olmayan kültürel miras günümüze kadar devam ettirmiş olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Dönemi tekke ve zaviyelerinin ihtiyaç duyulan fonksiyonlarına uygun olarak mimari planlamaların şekillendiği bilinmektedir. Bu işlevsel yaklaşımda belirli bir önem sırası da ortaya çıkmıştır. Öncelikle; ibadet, eğitim, ziyaret, barınma, beslenme, temizlenme ve ulaşım olmak üzere ihtiyaçların karşılanmasına yönelik mekan kurguları ihtiyaç oldukça tamamlanmıştır. Bunlar içinde özellikle ilk ikisinden ibadet ve eğitimin aynı mekanlarda gerçekleştiği örnekler çoğunluktadır. Koyunbaba Zaviyesinin ise yuka-

rdaki ihtiyaçların hepsine yanıt verecek yeterlilikte “asitane” yani belirli bir tarikat kolunun merkezi olma özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu tarikat merkezinin kollarının da Koyunbaba ardılları aracılığı ile sürdürüldüğü görülmektedir.⁹

Koyunbaba Zaviyesi; Osmanlı mimarisinin erken ve klasik dönemlerinde tarikat yapı tipolojisi içinde türbe, mescid, meydan evi, imaret (aşevi), mihmansaray (konaklama), derviş hücreleri, mutfak ve kiler mekanlarıyla bir tarikat külliyesi özelliği göstermesiyle önemlidir. Anadolu’da Ankara Hacı Bayram-ı Velî Tekkesi (Bayramiyye Âsitânesi, 1427/29’dan 1925’e) ile Kastamonu Şaban-ı Velî Tekkesi (Halvetiyye-Şabaniyye Âsitânesi, 15. yüzyıl sonundan 1925’e); Balkanlar’da da, özellikle Bulgaristan kırsalında yaygınlaşmış; Kıdemli Baba Sultan Tekkesi (I. Mehmed dönemi, 1413-1420), Akya-zılı Sultan Tekkesi (15. yüzyıl sonu-16. yüzyıl başı), Demir Baba Tekkesi (16. yüzyıl) gibi örneklerdeki gibi Koyunbaba Zaviyesi de tarikat külliyesi ölçeğindeki örneklerdendir. Osmanlı Devleti’nin siyasî kimliğinin geçirmiş olduğu değişimlerin etkisiyle şekillenen mimarinin de bu değişim evrelerine bağlı olarak değiştiği gözlemlenebilmektedir. Osmanlı Devleti’nin Türkmen Beyliği kimliğini koruduğu erken dönemlerde (1300-1453), kimi tekkelerle, siyasî ve sosyo-ekonomik şartların güçlendirdiği fütüvvet kurumuyla bağlantılı tabhaneli / zaviyeli camiler arasında belirgin bir yakınlık kurulmuştur. İstanbul’un fethinden 1740’lara kadar uzayan klasik üslup döneminde, erken dönemin tekke tipleri ortadan kalkmakta; buna karşılık, fonksiyon şeması bakımından, dönemin simgesi olan “cami merkezli” külliyele yaklaşan mescit-tekke veya cami-tekke türünde kuruluşlar yaygınlaşmıştır (Tanman, 2002: 485-487). Osmancık Koyunbaba Türbesi geçmişte barındırdığı ve bizzat II. Bayezit tarafından inşa ettirilen yapılarıyla beylikten imparatorluğa geçiş öncesi kurumsal kimlik yaklaşımlarını göstermesi açısından önemli bir evrenin temsilcisidir. Her ne kadar 1942-43’lü yıllarda türbenin büyük oranda yenilediği belli ise de sekizgen form ve içten kubbe dıştan konik (külâh) örtü sistemine sadık kaldığı anlaşılmaktadır. 12. yüzyıldan 14. yüzyıl sonlarına kadar yaygınlığını koruyan sekizgen gövdeli-konik külâhlı türbe tipolojisinin giderek yerini kubbeye bıraktığı; 13. ve 14. yüzyıl Anadolu türbelerinde

---

⁹ Koyun Baba’nın halife ve müritlerinin faaliyetleriyle ilgili olarak da rivayetler bulunmaktadır. Örneğin Koyun Baba, halifelerinden Ali Koca’yı Tuna boylarındaki Vidin şehri civarının iskân ve irşadiyle görevlendirmiştir. Koyun Baba dervişlerinden Ali Koca’nın zaviyesine Niğbolu’ya bağlı Dervişler köyünün padişah tarafından yapılan bağışlarla meydana geldiği (Barkan, 1942: 298; Şahin, 2002: 230), bundan başka dokuz kişilik bir Koyun Baba müritleri cemaatinin Vezirköprü’de (Gedegra) bulunduğu (Öz, 1993: 528) bilinmektedir.

görülen içten kubbe dıştan konik (külâh) örtü sisteminin Beylikler döneminde ortadan kalktığı (Daş, 2003: 11-15) düşünüldüğünde Koyunbaba Türbesi plan ve örtü sistemiyle bu evrelerin son temsilcilerindedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde birçok tasavvufi zümre etkin bir şekilde faaliyet göstermiştir. Bu zümrelerden olduğunu düşündüğümüz Abdal Murad, Postinpûş Baba, Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli), Şûcâeddin Veli, Otman Baba ve Koyun Baba gibi Kalenderî dervişlerinin Osmanlı sultanlarının eşliğinde fetih hareketlerine katıldıkları bilinmektedir. Osmanlı sultanları da bu dervişler için gerekli yardım ve desteği sağlamışlar, onlar için tekke, zaviye ve yerleşim yerleri ihdas etmişlerdir. Koyunbaba Zaviyesi bu anlayışın somut örneği olması nedeniyle önemlidir. Fakat sonraki dönemlerde bu zaviye, zengin yapılarıyla tarikat külliyesi özelliğine has mekânlarını ne yazık ki koruyamamıştır. Kısmen başlayan ama devam ettirilemeyen kazıların sonuçları bugün mevcut olmayan mekanları tespit etmekten uzaktır. Bu kazıların devam ettirilmesi diğer mekanların tespiti ve ayağa kaldırılması külliyeinin canlandırılması açısından elzemdir.

Mevcut verilerle Koyunbaba Türbesi 1925 öncesi (II. Bayezit döneminde inşa edilen bölümler olan; kabri üzerine kubbe, mescit, meydan evi, imaret (Dar'üt-taam ve darü'z-ziyafe), mihmansaray (ayende ve revende için), derviş hücreleri ile mutfak ve kiler yaptırarak üzerlerini kurşun ile örttüğü (Evliya Çelebi, 1999: 94) dönemi I. restitüsyon dönemi olarak alabiliriz. Tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası yukarıda ayrıntılı anlatılan eklemelerin olduğu dönemi de ikinci olmak üzere iki restitüsyon dönemi halinde düşünmeli ve yapılacak restorasyonlarda bu dönemler dikkate alınarak planlama yapılmalıdır.¹⁰ Bu yapılırken dönem ekleri korunmalı ancak çözümler işlevsel olmalı, örneğin mihrap duvarı girişi yerine başka çözümler, kadınlar girişi olarak bulunan çözümden daha yaratıcı davranılmalı veya kuzeydeki niteliksiz ekler yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca türbenin Çorum Müzesindeki kitabesi ile kapısının hiç olmazsa replikalarının yaptırılarak yerlerine konulması yapılaraya değer katacak kültürel hafızadaki kesintiye uğrayan yeri bir nebze olsun doldurulabilecektir.

---

¹⁰ Bu çalışmamız doğrultusunda hazırlanan restorasyon projesi, Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25/02/2022 tarih ve 2227 numaralı kararı ile kurul onayından geçerek onaylanmıştır.

Kaynakça

- Barkan, Ömer Lütfi (1942). “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *Vakıflar Dergisi*, 2: 279-386.
- Başaran, Özdemir (1974). *Tarihi ile Osmancık*. Ankara: Yargıcioğlu Matbaası.
- Belge-1: BOA, EVK.MKT, 839/59.
- Belge-2: BOA, EV.MKT.CHT, 406/25.
- Çelebi, Ercan (2021). “Büyük Hareket: 26 Kasım 1943 Tarihli Tosya-Lâdik Depremi'nin Kastamonu Merkez ve Tosya İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1): 42-64.
- Çıplak, M. Şakir (2001). *Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Daş, Ertan (2003). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri (1300-1500)*. Doktora Tez. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğanbaş, Muzaffer (2015). *Koyun Baba Velâyetnamesi*. İstanbul: Dört Kapı Yayınevi.
- Erkoç, Ethem (2015). *Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Evliya Çelebi (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, C.3*. Haz. S. A. Kahraman ve Y. Dağlı. İstanbul: YKY.
- Gürel, Zeki (1991). “Dünyanın Işığı, Evliyaların Desteği, Kalbi Temizlerin Zübdesi Koyun Baba”. *Türk Kültür Tarihi İçinde Çorum Sempozyum Tebliğleri*. Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları, 149-210.
- Gürel, Zeki (2000). *Koyun Baba*. Ankara: Yörük Türkmen Vakfı Yayınları.
- İlter, Fügen (2002). “Osmanlı Ulaşım Ağına İrmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmancık”. *TTK Belleten*, LII/203: 535-570.
- Köseoğlu, Neşet (1938). “Osmancık'ta Üç Kitabe”. *Çorumlu Dergisi*, 5: 155, 156.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûflilik: Kalendariler*. Ankara: TTK.
- Öz, Mehmet (1993). “Tapu Tahrir Defterlerine Göre Vezirköprü Yöresinde İskân ve Nüfus (1485-1576)”. *TTK Belleten*, LVII(219): 509-537.
- Şahin, Haşim (2002). “Koyun Baba”. *İslam Ansiklopedisi, C.26*. Ankara: TDV, 229-230.

Tanman, Baha (2002). “Tekke”. *İslam Ansiklopedisi, C.3*. Ankara: TDV, 485-487.

URL-1: TMMOB Makine Mühendisleri Odası, “1900 Sonrası Türkiye’de Depremler”. <http://www1.mmo.org.tr> (Erişim: 21.10.2021).

URL-2: Tosun, Murat Dursun, “Koyun Baba ile İlgili Muhtelif Belgelerin İncelenmesi ve Yorumlanması”. <https://muratdursuntosun.files.wordpress.com> (Erişim: 20.10.2021).

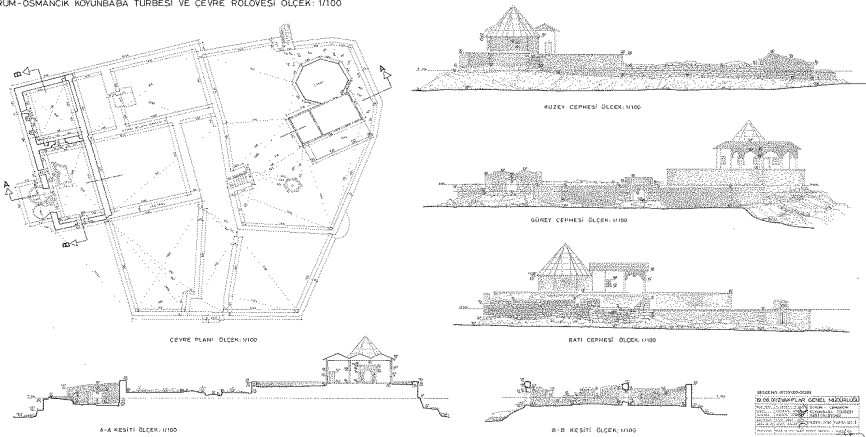
Yüksel, İ. Aydın (1983). *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri*. İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ekler

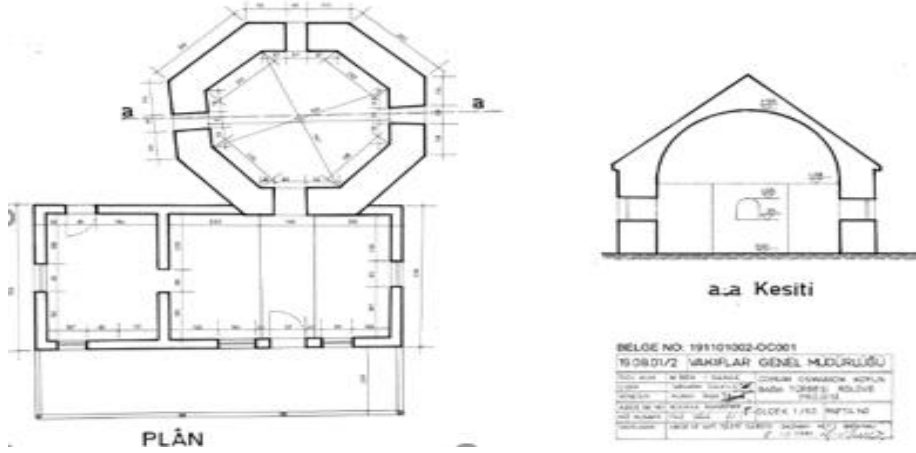

Görsel 2. Koyunbaba Türbesi

ÇORUM-OSMANCIK KOYUNBABA TÜRBESİ VE ÇEVRE RÖLÖVESİ ÖLÇEK: 1/1100

Görsel 3. Koyunbaba Zaviyesinin vaziyet planı ve cepheleri (VGM)

Görsel 4. Koyunbaba Türbesinin planı ve kesiti (VGM)

Görsel 5-8. Arafat Tepe üzerinde Koyunbaba Türbesi ve eklentilerinin 1962 sonrasına ait fotoğrafları (İlter, 2002).

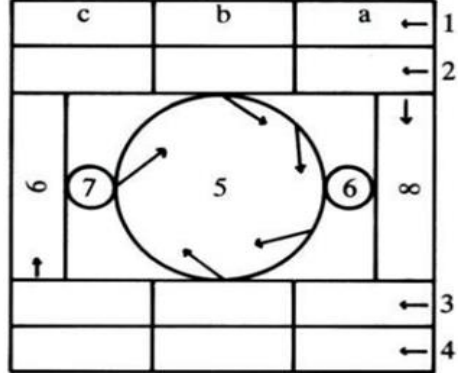
Görsel 9-10. Sekizgen türbe ve revaklı mekanlar; aşevi ve güneybatısındaki ocak, fırın.

Görsel 11-12. Temel düzeyindeki mekan kalıntıları; revaklı mekanlar ve şadırvan.

Görsel 13-14. Kuzeydeki niteliksiz mekan; avlu kapısı ve kitabesi.

Görsel 15-16. Koyunbaba Türbesinin Çorum Müzesi'ndeki kitabesi; kitabede satırların yerleşim düzeni (İlter, 2002: 546).

Görsel 17-18. Ararat Tepe'de Koyunbaba Türbesinin kuzeydoğusu; aşevi ve fırın-ocak, cami olarak işlevlendirme öncesi.

Görsel 19-20. Fırın-ocak tabanları; 1950'den 1985'e kadar mozaik kaplamalı kalan türbe külahı.

Görsel 21-22. 1962-1985 arasında yapılan türbe eklentileri.

Görsel 23-24. 1987-1988 sonrası düzenlemeleri; 1994'e kadar türbenin bu şekilde kullanımına ait görsel.

Görsel 25-26. 1994 sonrası yeniden inşa edilen türbenin güneyindeki mekanlar.

Görsel 27-28. Türbenin güneyindeki ekler; Koyun Baba Türbesinin Çorum Müzesi'ndeki özgün kapısı.

Görsel 29-30. Koyunbaba Türbesinin içi; türbenin 1994 sonrasına ait kapısı (Osman Keser'den).

Görsel 31. Avlu kapısı, kitabesi ve süslemeleri.

Görsel 32-33. Koyun Baba Tekkesi zaviyedarlık ve meşihat görevlerinin Hafız Mehmet Sait Ali Rıza ve Ömer Fevzi Efendilerin uhdesinde olduğuna dair belge (BOA, EVK.MKT, 839/59). Koyun Baba Tekkesinde Ömer Fevzi Efendi'nin inşa ettirdiği mescidin hitabet görevi verildiğine dair belge (BOA, EV.MKT.CHT, 406/25).

Görsel 34-35. Koyun Baba Türbesinin restorasyonuna ait Taşınmaz Kültür Varlıkları Ankara Bölge Kurulu Kararı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Abide ve Eski Eser Onarım Fişi.

19 04 01 / 2

R A P O R
ANILAR ÇUBUK ŞUBESİNE

R.A.P.O.R.
ANILAR ÇUBUK ŞUBESİNE

1901 n. Türkiye Anıtlar Derneği Genel Merkez Tevrici Kurulu Başkanlığına
19.03.1983 gün ve 1983-01 sayılı yazısı.

Y. Anıtlar Derneği Başkanlığı Osmanlık döneminde tarihsel yerlere ilişkin olarak sorulmuş sorulara.

1. İlgili yazı üzerine 10 MAY 1983 günü, Osmanlık döneminde tarihsel yerlere ilişkin olarak sorulmuş sorulara.
2. Başlıca olarak altı alan sorulmuş olmakla, her sorulara ayrı ayrı, ilgili sorulara göre, ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.
3. Üstteki sorulara cevap olarak yazılan yazılar, ilgili sorulara göre ayrı ayrı yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.
4. Üstteki sorulara cevap olarak yazılan yazılar, ilgili sorulara göre ayrı ayrı yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.
5. Üstteki sorulara cevap olarak yazılan yazılar, ilgili sorulara göre ayrı ayrı yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.
6. Üstteki sorulara cevap olarak yazılan yazılar, ilgili sorulara göre ayrı ayrı yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.

Muhteremlere saygıyla

Murat İZZET
KURBAN
12.04.1983

Çubuk İl, Osmanlık döneminde bulunan Koyun Baba Türbesi
yerine konulmuştur.

1. Soruların ilgili alan Koyun Baba İlçe II Dönemde yerleşim yerlerinde olduğu gibi, her sorulara göre ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.

2. Başlıca olarak altı alan sorulmuş olmakla, her sorulara ayrı ayrı, ilgili sorulara göre, ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.

3. Üstteki sorulara cevap olarak yazılan yazılar, ilgili sorulara göre ayrı ayrı yazılmıştır. Her sorulara ayrı ayrı cevaplar yazılmıştır.

Görsel 36-37. Koyun Baba Türbesinin 1950’de geçirdiği onarıma ilişkin 1983’te tutulan rapor, 1995’te Abideler Şubesi için hazırlanan rapor.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.